

A szabadidő eltöltés szokásai Perces Bányatelepen az 1940-es évektől az 1970-es évekig a percesi bányászok emlékezetében¹

Fáy Ádám

---

¹ E tanulmány alapjául egy Perces-Bányatelepen, 2009 decemberétől 2010 áprilisáig végzett kutatás szolgált. A kutatás a Bányász Kulturális Egyesület és az Észak-Keleti Átjáró Egyesület Norvég Civil Támogatási Alap által finanszírozott „Horizonton – Perces a térben, másképpen” projektjének része volt. Az kutatás során 23 interjú készült. Az interjúzásban, és az interjúk feldolgozásában a két egyesület tagjain kívül önkéntesek is részt vettek. Az interjúk interjúváz alapján készülő félig strukturált interjúk voltak.

Bevezetés

Pereces története

A perecesi bányatelep létrejöttét a Diósgyőri Acélműveknek köszönheti. Az 1860-as években kezdett Magyarországon kiépülni a vasúthálózat, emiatt óriási mennyiségben sínre volt szükség. A kiegyezés után megalakuló magyar kormány ekkor határozta el a diósgyőri kohászat fejlesztését, mely – mivel kinőtte régi telepét –, ekkor költözött új helyére, Diósgyőr és Miskolc közé, a Szinva-patak jobb partjára. A helyválasztásnak praktikus okai voltak. Egyrészt volt hely nemcsak a vasgyár, hanem a hozzá tartozó vasgyári kolónia kiépítésére is. Másrészt – és esetünkben ez az érdekes – közel volt a Perecesi völgy. A diósgyőr környéki szénvagyon ekkor már fel volt mérve, ezért tudták, hogy a legnagyobb és legjobb minőségű szénelőfordulások a Pereces-hegy túloldalán vannak.² Így a vasgyár fejlesztésével párhuzamosan – és szervezetenként a vasgyárhoz tartozóan – az 1870-es években létrejön a perecesi bányavállalat. (Baán, 2001)

A perecesi környéki nagyüzemi bányászat elhatározásának idején a völgyben gyakorlatilag nem volt olyan település, mely lakhelyet tudott volna biztosítani a majdani bányamunkásoknak. Így az alapító rendeletnek erről is intézkednie kellett. A lakótelep első része 1874-ben készült el³, az első világháború előtti évekre pedig teljesen kiépült.⁴ Az első világháború után kezdődött a magánépítkezések első hulláma. A szolgálati lakásokból a nyugdíj után kényszerűen kiköltöző bányászok főleg Erenyőben és Bollóalján kezdtek építkezni, így alakult ki a település mai kiterjedése. (Baán, 2001)

A bányavállalat a munkásait főleg toborzással verbuválta, így kerültek Perecesre a magyar mellett szlovák, román, lengyel, és német bányászcsaládok is. Ennek megfelelően a visszaemlékezések is egy soknyelvű, multikulturális, mindemellett békés bányászkolóniáról szólnak.

A perecesi kulturális és sportélet

A kolóniát már a kezdetektől élénk kulturális és sportélet jellemezte. Különösen jelentős ebből a szempontból az 1910-től 1930-as évekig tartó időszak. Ekkor jött létre – főként Lauday János akkori iskolaigazgató munkája nyomán – a perecesi kulturális élet számos, részben még ma is működő intézménye.

Ezen intézmények közül számos Pereces határain túl is ismert volt. 1938-ban a szegedi után az országban másodikként hoztak létre szabadtéri színpadot, melynek előadásaira Miskolcra, sőt távolabbról is érkeztek nézők. Ugyanakkor jellemző, hogy míg Szegeden nagy színházak és más profi produkciók tartottak kihelyezett előadásokat, addig Perecesen kizárólag a helyi műkedvelők játszottak.

Legendás volt a PTK focicsapata is, amatőr csapatként felkerült az NBI-be, és egyszer még a Fradit is megverte.⁵

---

² A vasgyárat és Perecest keskeny nyomtávú vasútvonal kötötte össze. Ekkor épült a Gränzestein alagút is, mely elkészültekor a világ harmadik leghosszabb – 2330 méteres – alagútja volt.

³ Ezek az Erdősor ma is meglévő házai

⁴ Ezután csak néhány közösségi célú épület épült, mint például a római katolikus templom 1924-ben

⁵ 1947. április 20-án a Ferencváros Perecesen vendégszerepelt. A mérkőzés 50. percében a perecesi csapat már 3-0-ra vezetett. A harmadik gólt szerző játékos azonban olyan lendülettel futott a kapu felé, hogy megállni már

A kutatás célja

A kutatás alapvető célja a perecesi bányatelep kulturális életének, szabadidő eltöltésének, munkásai életmódjának vizsgálata volt, elsősorban a telep másodvirágzásának, tehát az 1945-től a hetvenes évekig tartó időszakban. A kutatás célja volt még az emlékezés technikáinak, az emlékező narratívának a vizsgálata; a jelen hogyan határozza meg a múltra való emlékezést.

A kutatott kor – A kutatás módszertana

A kutatás szempontjából három fontos időszakot határoztunk meg:

1.

Az 1870-es évektől – tehát a kolónia kialakulásának idejétől, az 1940-es évekig – a második világháború kezdetéig - tartó időszak. Ez egyrészt egy folyamatos fejlődéssel jellemezhető időszak, ebben az időszakban épül ki a település ma is ismert képe. A termelés folyamatosan növekszik, kapcsolódóan a Diósgyőri Acélművek folyamatos fejlesztéseihez, termelésnövekedéséhez. Másrészt létrejönnek a különböző szociális és kulturális intézmények.

2.

Ez az időszak a kolónia másodvirágása, kutatásunk elsősorban erre az időszakra fókuszál. A háború után a perecesi bányákban gyorsan helyreáll a termelés. A szociális intézmények – új formális rendben, hiszen az egyesületi formát állami szinten eltörlik – ugyanazokkal a tagokkal tovább működnek. A szabadtéri színpad ekkor éli fénykorát; a település, illetve közvetve az egész régió bányáskultúrájának egyik fontos szervező erejévé válnak az itt zajló rendezvények. Az egyes szakosztályok komoly sporteredményeket érnek el. Megjelenik egy új társadalmi erő, a brigádmozgalom.

A korszak kutatását elsősorban az oral history módszerével tervezzük. Természetesen azonban itt is fontos szerepük lehet a klasszikus történelmi módszereknek.

3.

Ez a telep történetének harmadik markáns máig tartó időszaka. A bányavállalat a hatvanas évek végén praktikus okokból a szomszédos Lyukó-völgybe költözik, egyúttal megvonja a perecesi kulturális intézményektől az addigi bőkezű támogatást. A helyi közösség ezt egyértelműen mint a hanyatlás időszakát éli meg. Ebben a korszakban a kulturális intézmények is sorra megszűnnek, elsőként (és talán legfontosabbként) a szabadtéri színpad, és az amatőr színtársulat. Ma már csak a perecesi bányász fúvószenekar működik, de – mivel a helyi utánpótlás lassan megszűnt – az is egyre inkább Miskolci bázissal.

---

csak a hálóban tudott. A háló ugyan megfogta, de a kapufa eltört. Ekkor a játékezető természetesen lefújta a meccset, melyet májusban újra játszottak. Ez a találkozó 0-0-ra végződött.

Ebben az időben számolnak fel több nagy Miskolci cigánytelepet (pl. a Sajó-parti, tatárdombi telepeket), az itteni romákat pedig az időközben lakatlanná vált perecsesi kolóniaházakba telepítik. (A kolóniaházakból a bányászokat az időközben felépülő miskolci lakótelepekre, - elsősorban az avasi lakótelepre költöztetik.) Ez a mozzanat – többek között – alapvetően hozzájárul a kolónia mai képének kialakulásához.

E három korszak közül jelen tanulmány elsősorban az általam másodvirágzásként aposztrofált második időszakra fókuszál.

Elemzési egységek

Kutatásunk során az elemzés alapegységei elsősorban az egyes egyének/interjúalanyok voltak. Azok a volt bányászok, bányászfeleségek, családtagok, illetve Perecessel kapcsolatban lévő személyek, akikkel a kutatás során interjút készítettünk. Az elemzés alapegységei voltak továbbá a kulturális- és sportélet informális és formális szervezetei. Így a bányászzenekar, a dalkör, a perecsesi színjátszók, stb. valamint a PTK⁶ egyes szakosztályai.

---

⁶ Perecsesi Testgyakorlók Köre

Munkáséletmód Perecesen

A következőkben áttekintést adok a perecesi bányászok életmódjának különböző aspektusairól.

Hétköznapi élet

Mindenekelőtt fontos megjegyezni, hogy a perecesi bányamunkások, így az interjúalanyok jelentős része is paraszti származású. Perecesre ún. toborzással kerültek. A negyvenes évek végén – ötvenes évek elején, a nagyfokú iparosítás miatt a bányákban, gyárakban jelentős munkaerőigény jelentkezett. Ezt az igényt a csak a magyar vidék – ebben az időszakban jelentős részben munkanélküli – parasztságával tudták kielégíteni. A toborzás sokféle módszerrel zajlott. Részben a toborzók valóban személyesen járták a vidéket és hirdették a különbözős álláslehetőségeket. Másrészt szórólapokon, hirdetésekben, plakátokon kerestek embereket bánya és gyári munkára.⁷

Ebben az időszakban a bányász volt az egyik legvonzóbb foglalkozás Magyarországon. A bányászfizetés akkoriban a legjobbak között volt, és ehhez még hozzáadódtak a különböző juttatások:

szénjegy

Ez gyakorlatilag fűtés-hozzájárulást jelentett. Minden bányásznak járt, de háztartásonként csak egyet lehetett érvényesíteni. Nyugdíjas bányászok is kaptak, de ők csak 20 mázsát. Néhány interjúalany beszélt a szénpénz „nem rendeltetésszerű” felhasználásáról. Eszerint előfordult, hogy egy-egy „bohémabb” bányász „megitta a szénjegyet”, vagyis eladta és az árát elköltötte a kocsmában. Innen ered egy kedves téli bányászszerzés:

„Azok az emberek, akik elitták a szénpénzt, mert olyan is volt. [...] Hát úgy, hogy természetben kaptak 72 mázsa cédulát. Volt aki „leengedte”, és akkor mentek lefelé a kisvonattal, vagy vitték a szenet ilyen hat tonnás kinyitós, kilincses valamije volt, odamentek egy kalapáccsal, vagy lapáttal, szépen kiütötték, szépen kiszóródott a szén.”⁸

Az óvodát és az iskolát is a háztartások szénjegyéből fűtötték. Egy-egy általános iskolába járó gyerek után 2 mázsa hozzájárulást át kellett adni az iskolának.

Hűségpénz

Ezt a vállalatnál eltöltött bizonyos idő (rendszerint 10 év) után, illetve ezután éves rendszerességgel kapták a bányászok. A hűségpénzt rendszerint bányásznapi adták át, amit azok a bányásznapi kirakodóvásáron azonnal el is költöttek.

„Aki már tíz évet töltött a bányászatnál, az meg is kapta a hűségjutalmat. Mindenki, aki ott dolgozott, az kapott valamilyen összeget. Vásár alakult ki

---

⁷ A munkára jelentkező parasztnak eleinte nem a teljes évet töltötték a bányában. Ideiglenesen kialakított munkásszállókban laktak, ahonnan a nyári idénymunkákra rendszerint hazamentek.

⁸ Az interjú alanya T.I. volt. Az interjú készítője Fáy Ádám és Majzik Dávid 2010. április 15-én.

Perecesen, egészen a templomig, meg a kolóniáig sátrak voltak felállítva, és ott költötte mindenki a pénzét.”⁹

Korengedményes nyugdíj

Bizonyos „föld alatt” eltöltött idő függvényében járt. Az interjúk tanúsága szerint ez volt az egyik legerősebb vonzereje a bányamunkának. Volt rá példa hogy negyvenegynéhány éves munkások is nyugdíjba vonulhattak.

A telep másodvirágzásának időszakában a bányász-életmódot leginkább maga a bányavállalat határozta meg. Ebben az időszakban még nagyon erősen működött az a háború előtti időszakból örökölt gondolkodásmód, mely szerint a vállalat feladata munkásai életének teljes irányítása. Különösen igaz volt ez a stratégiailag rendkívül fontos bányászatra. A bányavállalat a különféle eszközök intézmények segítségével a legszélesebb körben próbálta irányítani munkásai életét. A telep rendjét ún. intézők irányították, akik akár a munkások házaiba is bemehettek:

„És hát tulajdonképpen egész Perecest a bánya építtette fel valamilyen szinten, és az övé volt. Éppen anyu mesélte, hogy eleinte 1-2 ember volt, intézőnek vagy minek nevezték. Olyan intéző vigyázott az egész telepre, hogy még a lakásokba is benéztek, és ahol nem volt rend, ott rájuk szólt, és csinálni kellett.”¹⁰

Szabadidő

Jelen tanulmányban a szabadidő eltöltésének két alapvető formáját különböztetem meg. Az egyik a *passzív szabadidő eltöltés*. Ide sorolom többek között a moziba-, színházba-, meccsrejárást, a táncmulatságokat, a strandolást és a nyaralást; tehát azokat a formákat ahol a résztvevő egyén az adott tevékenységben passzívan vesz részt, és e tevékenység során nem jön létre produktum.

Ezzel szemben áll az *aktív szabadidő eltöltés*, melynek során az egyén illetve az egyének, a szabadidős tevékenység során létrehoz egy produktumot, egy új minőséget. Ilyen szabadidős tevékenység alatt értem például a fúvószenekarban, a tánc csoportban, vagy az amatőr színjátszó körben való részvételt.

Passzív szabadidő eltöltés

Perecesen a szabadidő eltöltésének egyik fontos helyszíne a bányai igazgatóság épületében működő többfunkciós klubhelység. Bálákat, filmvetítéseket tartottak itt.

„Mindenféle régi magyar filmet. Most is játsszák azokat a kettesen, vagy most már az egyeseken is. Nagyon jó filmek voltak régen. Aztán meg jöttek a színészek. Emlékszek egy húsvét másnapján Rátonyi, Zentay Anna, Váradi Hédi, meg többen is voltak. Itt nagy kulturális élet volt.”¹¹

⁹ Az interjú alanya K.A. és K.A.-né volt. Az interjút készítette Karlaki Orsolya és Fáy Ádám 2010. március 2-án.

¹⁰ Az interjú alanya K.A. és K.A.-né volt. Az interjút készítette Karlaki Orsolya és Fáy Ádám 2010. március 2-án.

¹¹ Az interjú alanya Sz.I.-né volt. Az interjút készítette Karlaki Orsolya és Dávid Rebeka 2010. március 23-án.

Központi tér a Vilma forrás és környéke is. Gyakorlatilag ez a legnagyobb összefüggő szabadtéri felület Perencesen, így a közösség legfontosabb eseményeinek nagyobb részben ez a tér adott helyet. 1947-ben például kilenc bányász halálát követelő bányaszerencsétlenség történt, és a ravatalt a Vilma forrásnál állították fel:

„[...] ott 9 bányász halt meg, rájuk omlott az alagút. Nem volt elég erős, és ilyen kis fa kocsikban vitték a bányászokat Pálinkás, és Barossaknára az alagútban. Körülbelül nyolcan értek bele egy ilyen kis fa kocsiba, és eléggé homokos ott a talaj azon a részen. Az éjszakai műszakból hozta haza a bányászokat, beszakadt az alagút, és befolyt a kocsikba a homok. Heten haltak meg akkor, az hatalmas nagy tragédia volt. A Vilma-forrásnál voltak felravatalozva, nagyon megviselte az embereket sokáig. Ide vannak temetve egymás mellé. Láncsal vannak körbe, tehát azt tudni kell, hogy ennek a halálos baleset áldozatai vannak temetve.”

Fontos közösségi hely még a bányászklub épülete. Ez részben vendéglőként, részben pedig valóban klubhelyiségként üzemel. Udvarában található az a tekepálya, melyen az ebben az időben NBI-es perecesi tekecsapat tartotta edzéseit. A vendéglőhöz szabadtéri rész is tartozik. Itt nyaranta péntek és szombat esténként rendszeres táncmulatságot tartottak.

„Nagyon nagy élet volt itt. Az '50-es, '60-as években is volt a klubnál zenekar, és minden vasárnap délután este tízig játszottak. A völgynek is volt egy zenekara. Ahogy jön fel a busz, oldalt van egy színes épület, az az egy épület van majdnem ott a végállomásnál, ott volt a konyha. Oda jártak a dolgozók, az irodisták ebédelni, meg a bányászok is. Szállók voltak, itt is volt kettő, meg odafent is volt és oda jártak étkezni. Minden vasárnap öttől tízig volt a zene.”¹²

„És a szabadtéri mellett ott volt egy klubhelyiség, bányász klubhelyiség, és akkor aztán mi, itt látod, a melyik képen lehet látni, ezen azt hiszem. Igen. Itt a lentit látod? Ott volt egy ilyen körbe lebetonozott rész és perecesi fiúkból állt össze a zenekar. És akkor tangóharmonika meg egyéb hasonló zenéket, keringőtől kezdve mindent jártunk is. Ez szinte minden hétvégén volt, vagy szombaton, vagy szombaton és vasárnap is volt, mikor hogy. Ott a klub előtt azon a téren, ami ott fent van voltak ezek a táncmulatságok végeredményben.”¹³

Fontos szabadidős program volt a szurkolás. A perecesi sportcsapatok közül ez elsősorban a PTK-nál¹⁴ jelentkezik. A negyvenes évek második felében a csapat feljutott az NBI-be, innentől kezdve pedig már a városi focikedvelők figyelmét is felkeltette. Meccsek előtt tömegek vándoroltak a hegyoldalból kivájt, amfiteátrum-szerű focipálya felé.

„Nem tudom, tehát itten... a hegyoldalból kimetszették a sík terepet és ott a lelátókon rengetegen voltak persze akkoriban. Maga A bányász létszám is több ezer fő volt, és nyilvánvaló, hogy ezekből a drukkerek tömkelege került ki. Jöttek

---

¹² Az interjú alanya F.J.-né volt. Az interjút készítette Fáy Ádám 2010. február 11-én.

¹³ Az interjú alanya S.M. volt. Az interjút készítette Pálóczi Beáta Veres Edina, Zagyi Péter és Fáy Ádám 2010. február 4-én.

¹⁴ Perecesi Testgyakorlók Köre – de a közbeszéd alapvetően a focicsapatot érti e név alatt. Később Miskolci Bányásznak, a DiBányással való összevonás után; még később Borsodi Bányásznak hívták.

ám nagyon-nagyon harcias drukkertársaság volt, perecseitől tartottak ám, mint ahogy még a DVTK-nál is harciasabb.”¹⁵

„[Ki járt ki foci meccsre szurkolni?] Hát családok. Mondjuk a mi családukból fiúk jártak, a nagyapa én. Tehát nem vonult ki úgy, hogy anyukám, meg nagymama, tehát a női csapat, engem kivéve nem. Egyébként családok, gyerekekkel, de zömében férfiak. Amikor azt hiszem NBI-es is volt a percesi csapat, akkor úgy tudom kijártak Diósgyőrből, meg Miskolc más részéről is, de ezt csak hallomásból. [...] Gyakorlatilag én arra emlékszem, hogy özönlött fel a nép, ugye az eléggé fönn van a foci pálya.”¹⁶

Később, a PTK hanyatlásával egyre kevesebben járnak már ki a foci pályára szurkolni. A közönség átszokik a DVTK, illetve – kevésbé jellemzően – egyéb miskolci csapatok meccseire. A hatvanas évektől a kézilabda válik a legsikeresebb percesi sportággá – a helyi csapat feljut az NBIB-be –, így ezekben az időkben már inkább kézilabda meccsre járnak a percesi bányászok.

Végül pedig a talán legfontosabb: a szabadtéri színpad. Ez volt a központi színtér a korabeli Perces életében. Itt zajlottak a közösség ünnepei. Voltak itt koncertek, divatbemutatók, bányásznap kitüntetések. És természetesen tavasszal, nyáron és ősszel heti rendszerességgel itt tartott bemutatóit az amatőr színtársulat. Az előadásokat nemcsak percesiek látogatták. Az interjúalanyok szerint egy-egy előadásra a városból is érkezett közönség. A beszámolóik szerint ilyenkor a percesi kisvonat¹⁷ zsúfolásig megtelt emberekkel.

„Amikor az öreg Bahor, amikor a Leányvásárban szerepelt. Még Miskolcra is kijöttek oda.”¹⁸

Aktív szabadidő eltöltés

A zenekarok, az amatőr színjátszók, és a sportszakosztályok működéséhez szükséges anyagi fedezetet a vállalat úgy biztosította, hogy az egyes munkások fizetéséből levont rendszerint fél százalékot. Ezért a fél százalékért a munkások ingyen járhattak előadásokra, meccsre, koncertekre. Ebből finanszírozták a különböző rendezvényeket; ünnepségeket, koncerteket. Érdekes hogy ezért a fél százalékért a zenekar ingyen játszott a bányásztüntetéseken.

Az adott egyén számára valamely kultúregyesületben, sportszakosztályban való részvétel elsősorban munkaidő kedvezménnyel járt. Ez például a kézilabdacsapat esetében műszakonként két órát jelentett. Ugyanígy a fúvós- és a szimfonikus zenekarban való részvétel amatőr színjátszókörben való részvétel próbaidőszakban szintén műszakonként két óra munkaidő-kedvezményt jelentett.

A vizsgált korban Perces-Bányatelep életét rendkívül aktív sportélet jellemezte. Ez egyrészt igaz volt a tömegsportra; minden interjúalany sportolt valamit legalább hobbiszerűen. Másrészt természetesen igaz az élsportra is. Számtalan szakosztály működött, csak említés szintjén a legsikeresebbek: labdarúgás, kézilabda, kosárlabda, teke, sakk, sportlövészet.

¹⁵ Az interjú alanya Cs.J. volt. . Az interjút készítette Fáy Ádám 2010. február 2-án.

¹⁶ Az interjú alanya F.J.-né volt. Az interjút készítette Fáy Ádám 2010. február 11-én.

¹⁷ A hatvanas évek elejéig járt keskenynyomtávú vonat Miskolc és Perces között. A buszközlekedés ezután indult el.

¹⁸ Az interjú alanya F.E. volt. Az interjút készítette Darázs Richárd és Futó György 2010. április 1-én.

Többen is beszéltek az egyes csapatok menedzseléséről, mely végeredményben nem sokban különbözött a mai technikáktól. Az egyik interjúalany, aki a Perecesi Bányász kézilabda szakosztályvezetője volt így beszélt erről:

„Hát mi is nagyon jól megnéztük, az egyesületnél volt olyan, aki nézegette, meg amerre jártunk, játszottunk, akkor megnéztük és mi is mondtuk, javasoljuk, hogy ezt hozzák el nekünk. Pénz volt, állást a bányánál tudtunk neki olyat adni. Volt, aki egy tanítói állást kellett. Tanítóként hozták ide.”¹⁹

„Azt mi hoztuk ide és mi is helyeztük el. Akkor volt hely, elhelyezési lehetőségünk. Sok álláslehetőséget tudtunk kínálni. Hát én például a kézilabdásokat úgy válogattam össze, hogy az egész megyébe mindenüvé mentem, ahol játszottak, és a kisebb csapatokból a tehetségeket azt mondtam, – hogy Jancsi gyere! –. ezt elvisszük beállósna. És akkor meccs után már odamentem hozzá, hogy nem akarsz perecesi lenni. Minek? Hogyan? Stb. Úgyhogy lassan összeszedtük a csapatot, és bejutott az NBII, majd feljutott az NBIB-be. Megnyertük az NBII-es bajnokságot. Én még voltam ez olyan, hogy mondjam, osztályozó meccsen kellett ugye mikor megnyertük a bajnokságot másik csoportnak, az ugyanúgy győztesével csoportmeccset kellett játszani, hogy ki jut tovább. És volt olyan eset, hogy ezt a meccset úgy kellett már játszani, hogy nekem el kellett menni Egerbe az Érsekúrhoz, bementem az Érsekúrhoz a szeminárium épületen belül, mit tudom én, ahol ő volt ugye főnök és elmondtam neki, hogy ide kispapként jelentkezett a mi játékosunk, de az osztályozón nagyon fontos lenne, hogy még ott legyen, mert különben nem jutunk fel az NBIB-be. És az Érsekúr volt olyan frappáns, természetes, hogy a Lacika ott lehet, majd utána jön be. Majd vonul be. Tehát ilyen dolgok is voltak. A sportéletért meg kel tenni mindent. De mondom itten nem pénzre ment a játék itt az NBI-ben sem, se a tekénél se az hanem itt mindenütt állást adtak Bánya. Tudott állást adni mindenkinek, meg a földalatti pótlék harminc százaléka volt az alapfizetésnek, a bányászatban”²⁰

A tehetségeket tehát a vizsgált korban is ugyanúgy vadászták, mint manapság. Egy-egy jó játékost jó állással, jó fizetéssel tudtak Perecesre csalni.

Az életmód az emlékezés tükrében

A perecesi bányászok közösségi emlékezete jellemzően szembeállító. Egyrészt van a dicsőséges múlt, a „régi idők”. Ezt az interjúalanyok döntő többsége alapvetően pozitívan írta le. Ebben az időben „működtek a dolgok”, „nem volt sok pénzünk, de tisztességünk igen”, „volt kultúra, nagyon jól éreztük magunkat”. Ezzel szemben áll a jelen, amit viszont mindenki negatívan jellemezett.

---

¹⁹ Az interjú alanya Cs.J. volt. . Az interjút készítette Fáy Ádám 2010. február 2-án.

²⁰ Az interjú alanya Cs.J. volt. . Az interjút készítette Fáy Ádám 2010. február 2-án.

Minden emlékezés egyik alapvető közös jellemzője az, hogy a múltból kiemel, kitüntet, kiválaszt bizonyos elemeket. A következőkben azt szeretném megvizsgálni, hogy melyek ennek az összehasonlításnak – emlékezés és jelen – a kitüntetett pontjai.

Múlt

A Percesi kapufa

Az emlékezés narratíváiban az egyik leggyakrabban előforduló, a múltat felemelő, abszolút pozitív színben feltüntető esemény a PTK és a Fradi percesi meccse. A történet nagy vonalakban a következő: A PTK már 3-0-ra vezetett a Fradi ellen, amikor a percesi kapufa eltört. Emiatt a meccset újra kellett játszani, az újrajátszott meccs eredménye 0-0 lett. Az MLSZ először ezt a döntetlent, végül azonban mégis az eredeti 3-0-át hagyta jóvá, így párviadalt a Perces nyerte.²¹

Érdekes hogy a történet, és maga a meccs története is az egyes emlékekben finoman mutálódik. Mindenki más magyarázatot talál például arra, hogy miért volt Perces a hazai pályán ennyire jó. Van, aki a nagy létszámú és veszedelmes drukkerseregnek tudja be ezt, van, aki a magaslati levegőnek (a percesi focipálya egyébként 325 méter magasan fekszik), és van, aki a pályát körülvevő virágzó akácerdőnek, amihez a percesi játékosok hozzá vannak szokva, ám az ellen „csak kóvályog”.

„Az egyikem nem dőlt el, mert Perces már 3-0-ra vezetett és egy Kertesi nevű center volt, és mikor a 3. gólt berúgta, beszaladt a kapuba és nekiszaladt a hálónak, de olyan gyenge volt az akkor még fából lévő kapufa, hogy az kidült. – Ugye próbáltak ott intézkedni gyorsan, hogy rendbe tegyék, de a Ferencváros – mert a Ferencvárossal játszották ezt a sorsdöntő meccset – nem várt tovább, mivel 3-0-s vesztesre állt, így elmentek. Valamennyit vártak, de nem várták meg.[...] Utána nem tudom pontosan mennyi idő múlva, de lejátszották ezt a meccset, újrajátszottak, akkor nem dült össze a kapufa, de 1-1 lett az eredmény, így Perces kiesett. A győzelemmel bent maradtak volna, de mivel 1-1-et csináltak, a döntetlennel így kiestek az NBI-ből.”²²

„Fater rendező volt, jegyszedő, sokan voltunk a fákön csüggtek az emberek, mint a szőlők. Ott volt a Drukker Józsi bácsi, a szabadtéri mellett volt egy húsbolt, mondta Náci, három gólt rúgol, konyhabútort kapsz, berúgta, örömeiben beleszaladt a kapuba. Semmi baja nem lett, csak leesett a kapufa teteje, és a Fradisták elmentek, hiába húsz percen belül megcsinálták a kapufát, húsz perc múlva elkészült a kapufa és elmentek, úgy maradt a meccs, mikor újra kellett játszani a meccset a stadionban, 1:1 lett és kiesett a PTK a NBI-ből.”²³

„Azért érdekes volt ez a pálya, mert a régi PTK-nál is, ott történt meg,

---

²¹ A PTK egyébként hazai pályán megverte a – szintén részben válogatott játékosokkal felálló – Kispestet is.

²² Az interjú alanya K.F. volt. Az interjút készítette Kiss Tamás 2010. áprilisában.

²³ Az interjú alanya M.T. volt. Az interjút készítette Darázs Richárd és Dávid Rebeka 2010. március 1-én.

hogy leszakadt a kapufa. És magaslati levegő lévén a második félidőben az ellenfelek már lihegtek csak ugye, mert ezt a levegőt nem nagyon bírták. Nagyon jó levegő volt.”²⁴

A visszaemlékezésekben egyébként a Perecesi kapufa története gyakorlatilag Pereces sorsának metaforájává válik: A PTK (Pereces) a csúcsra jut, de egy nevetséges malőr miatt (kapufa eltörik) újra visszasüllyed.

Szabadtéri színpad

Az emlékezők által minden esetben felemlített másik ilyen kitüntetett pont a Perecesi Szabadtéri Színpad, illetve a perecesi amatőr színjátszók. Mindenkinek van róla valami kellemes emléke, mindenki járt az előadásokra, illetve az interjúalanyok egy része részt is vett az előadásokban szereplőként vagy zenészként. A hajdani színészek, rendezők, énekesek neve mindenki számára ismert.²⁵

„Főleg operettek voltak Perecesen. Volt Perecesen egy színjátszó kör, ami nagyon híres volt, a tagjai még a Nemzeti Színház előadóművészeivel is vetekedtek. Emlékszem Hornung Antal nevére, akinek olyan hatalmas torka volt, hogy nem kellett neki mikrofon, meg ilyesmi, mint ahogy mostanában használják a művészek. Szépen énekelt.”²⁶

„Igen, a szabadtéri színpaddal kapcsolatban egy nagyon jó emlékem van. Amikor ide kerültem. Az pedig az volt, hogy a Leányvásárt adták elő éppen, a tanító tanította be az egész dolgot, és miután magának a perecesi bányásznak mindenkor volt egy zenekara, most is van, ha jól tudom, és hát a zenét is ugye pontosan rá tudták adni. Az első sorban ültem ott az itteni szabadtéri színpadnál, amikor egy olyan jelenet következett, amikor lóháton jött volna be a hős, vagy a szereplő a színpadra. Oldalról ugye itt a hegyoldalból van kivágva maga a pódium ahol szerepeltek, oldalról nem lehetett látni csak az első sorokból, hogy hogyan jön be a ló, de ez egy szikvizesnek, itteni szikvizes, volt a lova Pajtikámnak hívta, meg minden, és ez egy nagy muraközi ló volt. Hogy mondjam. Nem volt egy ugrálós ló, nagyon hideg ló volt, az istennek nem akart elindulni, hogy bemenjen a színpadra. Aztán elkezdtek püfölni, rugdosni a lovat. Egyszer csak a ló megugrott, berontott a színpadra, megállt és elkezdett kakilni. Hát ez akkora izé volt, poén volt, hogy hát soha nem felejttem el.”²⁷

A kapufa történethez hasonlóan a szabadtéri színpad és az amatőr színjátszás története és Pereces sorsa között is több interjúalany is konkrét párhuzamot vont:

„A perecesi kulturális életet, azt ugye a rendszer 1966-ban lerendezte azzal, hogy a szabadtéri színpadot bezárták és ugye ez egy sokkot is adott a környezetnek.

²⁴ Az interjú alanya Cs.J. volt. Az interjút készítette Fáy Ádám 2010. február 2-án.

²⁵ A perecesi kultúra emlékezetének őrzésére egyébként a helyi közösség létrehozott egy külön intézményt, a Új Bányamécs Baráti Kört. Ezen egyesület egyik fontos tevékenysége a hajdani amatőr színjátszás emlékezetének őrzése.

²⁶ Az interjú alanya K.A. és K.A.-né volt. Az interjút készítette Karlaki Orsolya és Fáy Ádám 2010. március 2-án.

²⁷ Az interjú alanya K.L. volt. Az interjút készítette Pálóczi Beáta.

Hiszen a szabadtéri színpad és a hozzá kapcsolódó létszám vagy az ott fellépő művészek, műkedvelők helyesebben, így jobb, azok ahhoz a színpadhoz kapcsolódtak. Na, most ennek a bezárása komoly visszaesést okozott Perces életében és hiába maradt meg mondjuk minimális szinten könyvtár meg mozi meg ahhoz kapcsolódó kisebb rendezvények, erősen érezhető volt, hogy visszaesett a kulturális élet Percesen. Hát, de ehhez még hozzácsatlakozott az is, hogy itt a miskolci bányaiüzem székháza Percesen székelt és erre az időre esik, amikor innen kiköltözött és átment Lyukóbányára. Tehát mondjuk a bányatelep gazdasági élete erősen visszaesett emiatt és emiatt a kultúrának a csődje, vagy visszaesése, hanyatlása is.”²⁸

Jelen

A múlttal szemben a jelen az interjúkban mint a veszteség, értékvesztés, fogyatkozás ideje jelenik meg. Strukturálisan nézve, a múlthoz hasonlóan a jelen is meghatározott viszonyítási pontokban jelenik meg. A következőkben – az egyes ellentétpárokat is tételezve – azt vizsgálom, melyek ezek a viszonyítási pontok.

Az egyik ilyen fontos pont a környezet. Itt a hajdani rendezett, takaros bányatelep áll szemben a jelenlegi szemetes, leromlott Percessel. Illetve ennek megfelelően a hajdani gondoskodó, szorgalmas lakosok a jelenlegi nemtörődomséggel, vandalizmussal.

„Akkor mindenkiben a jobbítás szándéka volt, tehát itt nem volt disznóól, nem volt szemét, nem volt vandalizmus, csak azért nem törtek ketté egy facsemetét, mert ott van, és ha el lehet törni, miért ne törjem el, nem tudom, hogy miért, de eltöröm. Ilyen nem volt. Ez a telep gyönyörűen rendben volt tartva még akkor is, mert erről gondoskodtak az emberek. Most már nem így van, fölöttünk már nincs erdő, rendőrök járőröznek, polgárőrök járőröznek, ki van lopva, tönkre van téve minden.”²⁹

A problémák okaként, kimondva-kimondatlanul, az interjúalanyok többsége a Percesre a hetvenes évek elején betelepített roma származású lakosságot teszi felelőssé.³⁰

„Későbbiek folyamán már teljesen megváltozott minden, voltak cirkuszok, rendőrök jártak ki sűrűn, szétloptak mindent, szemétdombok alakultak ki a régi kolónia házaknál pl. most is laknak itt cigányok. De hát ott feljebb az iskola környékén, házakat, lakásokat vettek el tőlük, ebbe nem szeretnék belemenni. A gyerekkor szép volt, mert azon a salakon, mert az volt, sokat fociztam gyerekként, egy-két bányásznapi.”³¹

„Amikor volt a Sajó árvíz akkor vége lett itt mindennek. Amikor idetelepítették a kolóniákba a cigányokat. Az végképp elijesztette a Perces előkelőseit, akik kicsit kulturáltabbak voltak.”³²

²⁸ Az interjú alanya K.L. volt. Az interjút készítette Pálóczi Beáta.

²⁹ Az interjú alanya V.O.-né volt. Az interjút készítette Kormos Eszter 2010 márciusában.

³⁰ A hetvenes évek elején több nagyobb árvíz lakhatatlanná tette a Sajó parti nagy cigánytelepet. Ennek kitelepített lakosságát költöztették ekkor – többek között – a percesi kolóniaházakba.

³¹ Az interjú alanya Sz.P. volt. Az interjút készítette Kormos Eszter és Darázs Richárd 2010. március 22-én.

³² Az interjú alanya L.F. volt. Az interjút készítette Majzik Dávid és Tompa Zalán 2010. február 23-án.

Egy másik fontos összehasonlítási pont a fiatalság helyzete. Míg a múltban a telep vonzotta a máshonnan is a fiatalokat – az interjúalanyok nagy része tízen-, huszoneves korában került Perecesre –, addig a jelenben ez éppen fordítva történik: a perecesi fiatalok elhagyják a települést.

Általában veszteségről számolnak be a kultúra kapcsán is. Míg hajdan Pereces kultúrája virágzott, addig a jelenben gyakorlatilag nem történik semmi. „Csak a zenekar maradt.” De „Az sem perecesi már, csak a nevében az.”

Ez a romlási folyamat az emlékezők szerint a bányavállalat központjának költözésével kezdődött.

„[Mit gondol ... bácsi, mikorra tehető Pereces fénykora?]

Az ötvenes évektől lehetne számítani a fénykorát mindenben, mindaddig, amíg el nem költözött Perecsről az igazgatóság, ami a hetvenes évek környékén történt. Azután hanyatlott, megszűntek a sportkörök, már nem kapott annyi pénzt Pereces, nem úgy gondozták, és minden ment egyre lejjebb és lejjebb.”³³

---

³³ Az interjú alanya J.J. volt. Az interjút készítette Darázs Richárd és Veres Edina 2010. január 28-án.

Irodalom

Olajos Csaba (1998): Tanulmányok Diósgyőr történetéhez 4. A Diósgyőri-vasgyári kolónia: Miskolc, Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár

Baán István: Pereces bányatelep környezete, a bánya megnyitása és a település közlekedési kapcsolatai in: Dobrossy István szerk. (2001): Tanulmányok Diósgyőr történetéhez 9. Pereces-bányatelep története a XIX.-XX. Században. Miskolc, Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár

Bányász hagyományok Borsodban. (2005) Miskolc, Bekes és társa Kft.

R. Nagy József (2005): Munkáskolóniák kulturális antropológiai vizsgálata Északkelet-Magyarországon. Debrecen. Debreceni Egyetem néprajz doktori iskolája

Dobák Judit (2003): A diósgyőri munkáskolónia In: Munkástörténet – munkásantropológia. P. 160-169.

Czetz Balázs (2007): „Szerencse fel! Szerencse le! Ilyen a bányász élete” A kisgyón-balinkai bányászok élet- és munkakörülményei az első ötéves terv idején In: A jelenkortörténet útjai 2. Politika és mindennapok Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar Új- és Jelenkori Magyar Történeti Tanszék